

Spis treści

O autorze	17
Podziękowania od autora	19
Wstęp	21

CZĘŚĆ I: HISTORIA LUDZKOŚCI W ZWIERCIADLE	
— WSTĘP DO HISTORII SZTUKI	27

ROZDZIAŁ 1: Artystyczna podróż w czasie	29
Dlaczego warto wracać do starych dziejów?	30
Czy upadek Rzymu pogrążył sztukę, czy tylko zmienił jej kierunek?	31
Co napędzało maszynę sztuki w dobie rewolucji przemysłowej?	32
Świat współczesny w rozbitym zwierciadle	33

ROZDZIAŁ 2: Cel i znaczenie sztuki	35
Co artysta miał na myśli	35
Religia, rytuał i mitologia	36
Polityka i propaganda	36
Mecenat, czyli malowanie na żądanie	37
Własne wizje	37
Jak analizować kompozycję	38
Układ	38
Rytm	38
Równowaga	38
Kontrast	39
Emfaza (nacisk)	39
Jak rozszyfrować znaczenie	40
ABC narracji wizualnej	40
Zrozumieć symbol	41

Główne okresy i nurty w historii sztuki43

Różnica pomiędzy okresem a nurtem w sztuce	43
Nurty w sztuce	44
Okresy w sztuce	44
Przegląd głównych okresów w historii sztuki	44
Sztuka prehistoryczna (35 000 r. p.n.e. – 2500 r. p.n.e.)	45
Sztuka starożytnej Mezopotamii (3500 r. p.n.e. – 500 r. p.n.e.)	45
Sztuka starożytnego Egiptu (3100 r. p.n.e. – 500 r. p.n.e.)	46
Sztuka minojska, starożytnej Grecji i hellenistyczna	46
Sztuka etruska i rzymska	47
Sztuka bizantyjska i sztuka islamu	47
Sztuka średniowieczna (500 r. n.e. – 1400 r. n.e.)	48
Sztuka renesansu	48
Sztuka baroku i rokoko	49
Neoklasycyzm i romantyzm	50
Przegląd głównych nurtów w historii sztuki	50
Realizm (lata 40. XIX wieku – lata 80. XIX wieku)	50
Prerafaelici (1848 – lata 90. XIX wieku) i Arts and Crafts Movement (lata 50. XIX wieku – lata 30. XX wieku)	50
Impresjonizm (1869 – późne lata 80. XIX wieku)	51
Postimpresjonizm (1886 – 1892)	51
Fowizm i ekspresjonizm	51
Kubizm i futuryzm	52
Dadaizm i surrealizm	52
Suprematyzm, konstruktywizm i De Stijl — abstrakcjonizm	53
Ekspresjonizm abstrakcyjny (1946 – lata 50. XX wieku)	53
Pop-art (lata 60. XX wieku)	54
Sztuka konceptualna, performance i sztuka feministyczna (późne lata 60. XX wieku – lata 70. XX wieku)	54
Postmodernizm (1970 –)	54

CZĘŚĆ II: Z JASKINI DO KOŁOSEUM — SZTUKA STAROŻYTNA55**Magiczne sztuczki myśliwych
i halucynacje artystów57**

Sekretne malowanie w zaciszu jaskini	58
Polowanie na ścianie	59
Szaleństwa szamana z pędzlem w ręku	59
Flirt z boginią płodności	61
O Stonehenge, menhirach i architekturze neolitu	62
Çatal Höyük i Skara Brae, czyli jak mieszkano w neolicie	62
Tajemnica megalitów i menhirów	63

ROZDZIAŁ 5:	Zmienni bogowie, sztuka wojenna i narodziny pisma	
	— sztuka starożytnej Mezopotamii	65
	Pnąc się ku niebu — architektura sumeryjska	67
	Zygzakiem do nieba — ziggurat	67
	Wieża Babel	68
	Rzut oka na rzeźbiarstwo sumeryjskie	68
	Oddawanie czci wyrzeźbionym postaciom	68
	Zapatrzeni w boga — posąжки w świątyni Abu	69
	Grając na lirze damy Puabi	70
	Sztandar z Ur	72
	Śladami kamiennych wojowników — sztuka akadyjska	73
	Wyrte w kamieniu — Kodeks Hammurabiego	74
	Odkrywanie sekretów sztuki asyryjskiej	75
	Dziecko Babilonu — państwo nowobabilońskie	76
ROZDZIAŁ 6:	Jedną nogą w grobowcu	
	— sztuka starożytnego Egiptu	79
	Starożytny Egipt w pigułce	80
	Paleta Narmera i zjednoczenie Egiptu	81
	Styl egipski	85
	Architektura okresu Starego Państwa	86
	Okres przejściowy i realizm Średniego Państwa	89
	Sztuka Nowego Państwa	90
	Echnaton i egipskie wartości rodzinne	91
	Skarby z grobowca Tutanchamona	92
	Podziwiając najpiękniejszą na świecie martwą kobietę	93
	Czytając Księgę Umarłych	93
	Rzeźba zbyt wielka, żeby o niej zapomnieć	95
ROZDZIAŁ 7:	Sztuka grecka, olimpijskie ego	
	i wynalazcy nowoczesności	97
	Minojczycy, czyli boginie o ciele węża, minotaury i akrobacje z bykami	99
	Rzeźba grecka — od surowej symetrii do delikatnej równowagi	101
	Od kurosów do posągu efeba dłuta Kritiosa	101
	Rzeźbiarze starożytni okresu klasycznego: Poliklet, Myron i Fidiasz	104
	Rzeźba z IV wieku p.n.e.	107
	Greckie malarstwo wazowe	108
	Uprozczone przedstawianie postaci — styl geometryczny	108
	Styl czarnofigurowy i czerwonofigurowy	109
	Błądząc wśród ruin — architektura starożytnej Grecji	110
	Grecja bez granic — hellenizm	113

ROZDZIAŁ 8: Sztuka etruska i rzymska — powtórka z Grecji117

Tajemniczy Etruskowie	117
Kiedy świątynia staje się grobowcem — wpływy greckie	118
Uśmiech wyryty w skale, czyli wiecznie szczęśliwi Etruskowie	118
Upadek Republiki Rzymskiej	119
Sztuka jako zwierciadło — rzymski realizm i rzeźbione portrety republikańców	121
Realizm w malarstwie	124
Mozaika rzymska	126
Architektura rzymska — połączenie stylu greckiego i etruskiego	127

**CZĘŚĆ III: SZTUKA PO UPADKU RZYMU
— LATA 500 – 1760 N.E.133**

**ROZDZIAŁ 9: Kult obrazów a sztuka wczesnochrześcijańska,
bizantyjska i islamska135**

Powstanie Konstantynopola	135
Chryścianizacja Rzymu	136
Po upadku — podziały i rozłamy	136
Sztuka wczesnochrześcijańska na Zachodzie	137
Sztuka bizantyjska osiąga świetność godną cesarstwa	139
Architektura czasów Justyniana Pierwszego i wczesnobizantyjska	140
Niezwyczajne mozaiki — sztuka układania	142
Ikony i ikonoklazm	146
Sztuka islamu — przez architekturę do Boga	149
Wielki Meczet w Kordowie	150
Olśniewająca Alhambra	151
Świątynia miłości — Tadż Mahal	153

**ROZDZIAŁ 10: Mistycy, rabusie i rękopisy
— sztuka średniowiecza155**

Irlandzki promień światła — iluminowane rękopisy	156
Księga z Kells, Ewangeliarz z Lindisfarne i inne rękopisy	157
Drolleries — zabawny styl	158
Karol Wielki — król swego prywatnego renesansu	159
Bitwa pod Hastings wyszyta na Tkaninie z Bayeux	160
Przyczyna starcia pod Hastings	160
Codzienne życie w średniowiecznej Anglii i Francji	161
Propaganda polityczna	161
Przekraczanie granic	162

Pękate świątynie architektury romańskiej	162
Rzeźba romańska	166
Odrodzenie rzeźby rzymskiej	167
Relikwie i relikwiarze — cudowne szczątki	167
Strzeliste kościoły, czyli majestatyczny gotyk	169
Większa i jaśniejsza	170
Coś nowego z czegoś starego	170
Ostatnie szlify i voilà!	171
Rozwijanie snu o gotyku	172
Historia zaklęta w witraż	173
Rzeźba gotycka	174
Gotyck we Włoszech	176
Malarstwo gotyckie — Cimabue, Duccio i Giotto	177
Cimabue	177
Duccio	179
Giotto	180
Na tropie damy z jednorożcem — mistyczne gobeliny z Cluny	182

ROZDZIAŁ 11:

Odrodzenie kulturalne

— wczesny i dojrzwały renesans185

Wczesny renesans rozwijający się w środkowej części Włoch	186
Konkurs na projekt drzwi: Brunelleschi kontra Ghiberti — zwycięzca zostaje... ..	186
Katedra Santa Maria del Fiore (Duomo) we Florencji	187
O co chodzi w perspektywie?	188
Sandro Botticelli — Wenus w wersji ogrodowej	192
Donatello — stawianie posągów z powrotem na nogi	193
Dojrzwały renesans	194
Leonardo da Vinci — oryginalny człowiek renesansu	195
Michał Anioł — najlepszy kumpel	200
Rafaël Santi — książę wśród malarzy	203

ROZDZIAŁ 12:

Renesans wenecki, późny gotyk

i odrodzenie na Północy207

Podróż gondolą przez renesansową Wenecję	208
Pierwszy przystanek: Bellini	209
Na skróty do Mantegny i Giorgione	210
Weneckie wakacje Dürera	211
XVI stulecie oczyma Tycjana	212
Wenecja Paolo Veronese	214
Tintoretto i renesansowe ego	215
Palladio — król klasycyzmu	216

Późny gotyk — naturalizm flandryjski	217
Jan van Eyck — mistrz późnego gotyku	217
Rogier van der Weyden — na pierwszym planie i w centrum	219
Mistrzowie Północy — renesans w Niderlandach i Niemczech	220
Mroczny Hieronim Bosch	221
Ponury symbolizm Grünewalda	223
Wieczera u Pietera Bruegla starszego	223
ROZDZIAŁ 13: Rozciąganie ciała i umysłu, czyli manieryzm	225
Pontormo — na pierwszym planie i w centrum	227
Bronzino — symbolizm i wymyślna aranżacja sceny	227
Parmigianino — to nie jest gatunek sera!	229
Arcimboldo — sztuka z jadłospisu	231
El Greco — rozciąganie ciała do granic możliwości	232
Jak się odnaleźć w Palazzo del Tè Giulio Romano	233
ROZDZIAŁ 14: Kiedy renesans stał się barokiem	237
Annibale Carracci — niebiańskie sklepienia	238
Rzućmy nieco światła na temat Caravaggia i jego naśladowców	239
Orazio Gentileschi — raczej łagodna forma baroku	240
Cienie i subtelny dramatyzm Artemizji Gentileschi	241
Niekończąca się ekstaza rzeźb Berniniego	241
Jak rozumieć barokową architekturę	242
Realizm holenderski i flamandzki	245
Mięsiste, błyskotliwe i przesycone świętością dzieła Rubensa	246
Rembrandt — autoportrety i życie w cieniu	247
Zdrowy śmiech Halsy	249
Vermeer — muzycy, panny i dziewczyna z perłą	250
Francuska wystawność i barokowa gra światłem	251
Perfekcjonista Poussin	252
Refleksyjne światło świec i Georges de La Tour	252
Wersal — architektura w służbie propagandy Króla Słońce	253
Hiszpański złoty wiek w świetle Caravaggia	253
Ribera i Zurbarán — w cieniu Caravaggia	254
Królowie i księżniczki Velázqueza	255
ROZDZIAŁ 15: Rokoko doda Ci skrzydeł	257
Antoine Watteau zrywa z barokiem	258
Fragonard i Boucher — luksus, krzepa i rozrzutność	260
François Boucher	260
Jean-Honoré Fragonard	260
Podniebne malarstwo Giovanniego Battisty Tiepolo	261

Rokoko light, czyli angielska wersja sielanki	262
William Hogarth	262
Thomas Gainsborough	263
Sir Joshua Reynolds	264

CZĘŚĆ IV: REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA

I DEGRADACJA SZTUKI — LATA 1760 – 1900 265

ROZDZIAŁ 16: Wszystkie drogi prowadzą z powrotem do Rzymu i Grecji — neoklasycyzm 267	
Jacques-Louis David — król neoklasycyzmu	269
Okazałość i formalizm w stylu retro	269
Propaganda dla obu stron	271
Jean Auguste Dominique Ingres — książę neoklasycznego portretu	272
Élizabeth-Louise Vigée-Lebrun — miła i naturalna	273
Canova i Houdon — grecki wdzięk neoklasycznej rzeźby	275
Antonio Canova — mistrz XVIII-wiecznej rzeźby	275
Jean-Antoine Houdon — życie zakłęte w kamień	275

ROZDZIAŁ 17: Romantyczne gesty i poszukiwanie duszy 277	
Nie wystarczy, że chcesz się całować — musisz mieć serce	278
Wykroczenie poza siebie Williama Blake'a i Henry'ego Fuselego — mitologie umysłu	280
Po drugiej stronie — Caspar David Friedrich	281
Rewolucyjni romantycy francuscy — Géricault i Delacroix	282
Théodore Géricault	282
Eugène Delacroix	284
Francisco Goya i groteska	286
Joseph Mallord William Turner wznicią ogień w niebiosach	288

ROZDZIAŁ 18: Najważniejsze jest widoczne dla oczu — realizm 291	
Courbet i Daumier malują chłopów i degradację miast	292
Gustave Courbet	293
Honoré Daumier — zgrzyt codzienności	294
Szkoła z Barbizon i wyjście na wieś	295
Jean-François Millet i jego szlachetni chłopci	295
Jean-Baptiste Camille Corot — od nagiej prawdy do wystrojonej rzeczywistości	297
Trzymanie się faktów w Ameryce	298
Na zachód z Albertem Bierstadtem	298
Przez morze w słońcu czy burzy z Winslowem Homerem	299
Łodzią przez Amerykę z Thomasem Eakinsem	299

Prerafaelici — średniowieczne wizje i ilustrowanie literatury	300
Dante Gabriel Rossetti — przywódca ruchu	301
John Everett Millais i subtelny symbolizm	301
ROZDZIAŁ 19: Pierwsze wrażenie — impresjonizm	305
M&M's, czyli Manet i Monet	307
Édouard Manet łamie reguły, aby uwolnić duszę artysty	307
Claude Monet — od plam do kropek	309
Piękne kobiety i malowane damy Renoira i Degasa	311
Piękne jak z obrazka — Pierre-Auguste Renoir	311
Tancerki Edgara Degasa	313
Morisot i Cassatt — kobiety w świecie sztuki	314
Mary Cassatt	314
Berthe Morisot	315
ROZDZIAŁ 20: Rozwijanie własnych impresji — postimpresjonizm ...	317
Najważniejsze punkty obrazu, czyli pointyizm i Georges-Pierre Seurat	318
Sztuka spod czerwonych latarni — Henri de Toulouse-Lautrec	319
Paul Gauguin podąża śladem „szlachetnego dzikiego”	320
Obrazy z Bretanii	321
Obrazy z Tahiti	321
Niespożyta energia Vincenta van Gogha	322
Miłość zaklęta w kamień — Rodin i Claudel	324
Auguste Rodin	324
Camille Claudel	325
Maska ukryta za twarzą — James Ensor	326
Geometryczne krajobrazy Paula Cézanne’a	326
Art Nouveau, czyli mariaż sztuki z technologią	328
Baśniowe kaprysy i katedra jak zamek z piasku — Antoni Gaudí	329
CZĘŚĆ V: SZTUKA XX WIEKU I NOWE PERSPEKTYWY	331
ROZDZIAŁ 21: Od fowizmu do ekspresjonizmu	333
Fowiści — kolory walczą jak dzikie zwierzęta	334
Henri Matisse	335
André Derain	336
Maurice de Vlaminck	336
Ekspresjonizm niemiecki — forma kształtowana przez uczucia	337
Die Brücke i I wojna światowa	338
Der Blaue Reiter	341

Ekspresjonizm austriacki	343
Gustaw Klimt i jego omdlewające damy	343
Egon Schiele — jaźń wystawiona na pokaz	344
Oskar Kokoschka — mroczne sny i wewnętrzne burze	345

**ROZDZIAŁ 22: Kubistyczne puzzle i futurystyczna
droga szybkiego ruchu347**

Kubizm — wszystkie perspektywy jednocześnie	348
Pablo Picasso	348
Kubizm analityczny — rozbijanie na kawałki	351
Kubizm syntetyczny — klejenie fragmentów	351
Fernand Léger — kubizm dla szarego człowieka	352
Futuryzm — sztuka, która łamie ograniczenia prędkości	353
Umberto Boccioni	355
Gino Severini	356

**ROZDZIAŁ 23: Najważniejsze jest niewidoczne dla oczu
— od sztuki nieprzedstawiającej
do abstrakcyjnego ekspresjonizmu357**

Suprematyzm — ponowne odkrycie przestrzeni przez Kazimierza Malewicza	358
Konstruktywizm — obnażanie szkieletu	360
Wieża Tatlina	361
Taniec czasu z przestrzenią — Naum Gabo	361
Piet Mondrian i ruch De Stijl	362
Dadaizm przewraca świat do góry nogami	363
Dada, prowokacja i Cabaret Voltaire	364
Marcel Duchamp — pisuary, stojaki na kapelusze i koła rowerowe	365
Hans (Jean) Arp — w krainie dada	367
Surrealizm i dziwne marzenia senne	368
Max Ernst i jego alter ego Loplop	369
Salvador Dalí — topniejące zegary, senne krajobrazy i mrówki	370
René Magritte — świat zdeorientowany	371
Rozdarta Frida Kahlo	372
Mój dom to maszyna — modernistyczna architektura	374
Frank Lloyd Wright — wniesienie zewnętrznej strony do środka	375
Walter Gropius i bloki Bauhausu	376
Le Corbusier — mieszkalne maszyny i Notre Dame du Haut	377
Abstrakcyjny ekspresjonizm — fajerwerki na płótnie	379
Arshile Gorky	379
Jackson Pollock	380
Willem de Kooning	381

ROZDZIAŁ 24:	Wszystko może być sztuką — bajeczne lata pięćdziesiąte i psychodeliczne lata sześćdziesiąte	383
	Pretensjonalne rysunki — pop-art	384
	Wiele twarzy Andy'ego Warhola	384
	Wtem! Komiksy trafiają na płótna — Roy Lichtenstein	386
	Realizm fantastyczny	387
	Ernst Fuchs — ojciec realizmu fantastycznego	388
	Domy Hundertwassera	388
	Oszczędna sztuka Rothko, Newmana, Stelli i innych	390
	Barwne płaszczyzny marzeń — Rothko i Newman	390
	Minimalizm w mniejszym lub większym stopniu	391
	Hiperrealizm	392
	Richard Estes — wyostrome spojrzenie	393
	Chłodne zbliżenia Chucka Close'a	393
	Performance i instalacje	394
	Fluxus — na przecięciu sztuk	394
	Joseph Beuys — rozwijanie możliwości Fluxusa	395
ROZDZIAŁ 25:	Fotografia — od nauki do sztuki	399
	Narodziny fotografii	400
	Od nauki do sztuki	401
	Alfred Stieglitz — chwytanie ulotnych chwil	402
	Henri Cartier-Bresson i „decisive moment”	403
	Grupa „f/64” — Edward Weston i Ansel Adams	405
	Dorothea Lange — susza i Wielki Kryzys	406
	Margaret Bourke-White — od kominów fabrycznych i hut żelaza do obozu w Buchenwaldzie i śmierci Gandhiego	408
	Szybki rozwój — następne pokolenie	410
ROZDZIAŁ 26:	Nowy wspaniały świat — postmodernizm	411
	Od modernistycznych piramid do pokręconych, tytanowych kształtów — postmodernistyczna architektura	412
	Viva Las Vegas!	413
	Chestnut Hill — doskonały przykład	413
	Philip Johnson i meble w centrum miasta	414
	I.M. Pei i jego pryzmatyczny projekt	414
	Dekonstruktywistyczna architektura Petera Eisenmana, Franka Gehry'ego i Zahy Hadid	416
	Twórczość czy oszustwo? Postmodernistyczna fotografia i malarstwo	419
	Cindy Sherman — przekształcanie siebie	419
	Gerhard Richter — czytanie między warstwami	420

Instalacje i sztuka ziemi	421
Judy Chicago — proszona kolacja dla wielkich nieobecnych	422
Sztuka odpowiedniego opakowania — Christo i Jeanne-Claude	423
Robert Smithson i sztuka ziemi — dokopywanie się do znaczeń	424
Króliki świecące w ciemnościach i żywa, genetyczna sztuka	425

CZĘŚĆ VI: DEKALOGI429

ROZDZIAŁ 27: Dziesięć muzeów, które musisz odwiedzić431

Luwr (Paryż)	431
Galeria Uffizi (Florencja)	432
Muzea Watykańskie (Rzym)	432
Galeria Narodowa (Londyn)	432
Metropolitan Museum of Art (Nowy Jork)	433
Prado (Madryt)	433
Ermitaż (Sankt Petersburg)	433
Rijksmuseum (Amsterdam)	434
Muzeum Brytyjskie (Londyn)	434
Kunsthistorisches Museum (Wiedeń)	434

ROZDZIAŁ 28: Dziesięć wspaniałych książek napisanych przez słynnych artystów437

Leonardo da Vinci, Traktat o malarstwie	438
Giorgio Vasari, Żywoty najslawniejszych malarzy, rzeźbiarzy i architektów ...	438
Michał Anioł Buonarroti, Poezje wybrane	438
Eugène Delacroix, Dzienniki	439
Vincent van Gogh, Listy do brata	439
Sztuka, August Rodin — rozmowy spisane przez Paula Gsella	439
Wasył Kandyński (Wassily Kandinsky), O duchowości w sztuce	439
Rozmowy z Picassem, spisane przez Gilberte'a Brassai'a	440
Salvador Dalí, Dziennik geniusza	440
Andy Warhol, Filozofia Warhola od A do B i z powrotem	441

ROZDZIAŁ 29: Dziesięć sposobów malowania, które zmieniły świat443

Człowiek, który rozpowszechnił malarstwo olejne — Jan van Eyck	444
Cóż to za mgła? Leonardo da Vinci	444
Zagubieni i wyłowieni z cieni Rembrandta	445
Gdzie są moje okulary? Monet i impresjonizm	446
Punktujący styl Seurata	446
Owładnięty szablem pędzel van Gogha	447

A może na niebiesko? Picasso	447
Malowanie melodyjnych barw — Kandinsky	448
Rzucający farbą Pollock	448
Richter i malowanie gumowym wálkiem	449

CZĘŚĆ VII: DODATKI451

Dodatek	453
----------------------	------------

Adresy internetowe.....	453
--------------------------------	------------

Skorowidz	467
------------------------	------------